

Sygn. akt III CZP 36/17

UCHWAŁA
składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 27 marca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Jacek Gudowski

SSN Marta Romańska

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

SSN Mirosława Wysocka

SSN Kazimierz Zawada

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 27 marca 2018 r.

przy udziale Rzecznika Finansowego Aleksandry Wiktorow
oraz prokuratora Prokuratury Krajowej Wojciecha Kasztelana,
po rozstrzygnięciu zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Rzecznika Finansowego
we wniosku z dnia 21 kwietnia 2017 r., RF/108/17/TML,

"Czy w razie poważnego uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia osobom najbliższym poszkodowanego może przysługiwać na podstawie art. 448 k.c. roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne z tytułu naruszenia ich własnego dobra osobistego?

a na wypadek udzielenia pozytywnej odpowiedzi na to pytanie:

Czy w świetle art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. z 2016 r. poz. 2060 z późn. zm.) świadczenie ubezpieczyciela w ramach umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych obejmuje zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę z tytułu naruszenia dóbr osobistych osób najbliższych poszkodowanego, który doznał poważnego uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia?"

podjął uchwałę:

I. Sąd może przyznać zadośćuczynienie za krzywdę osobom najbliższym poszkodowanego, który na skutek czynu niedozwolonego doznał ciężkiego i trwałego uszczerbku na zdrowiu.

II. Odmawia podjęcia uchwały w pozostałym zakresie.

Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność
Kierownik Sekretariatu
Wydziału III Izby Cywilnej
Sądu Najwyższego
B. Nowicka
Bożena Nowicka

UZASADNIENIE

Rzecznik Finansowy wystąpił na podstawie art. 60 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. 2016 r., poz. 1254 ze zm.) z wnioskiem o podjęcie uchwały rozstrzygającej rozbieżności w wykładni art. 448 w zw. z art. 23 i 24 k.c. oraz art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. 2016 r. poz. 2060 ze zm.; dalej „u.u.o.”).

Przytoczył orzeczenia sądów powszechnych ilustrujące rozbieżności dotyczące wykładni i stosowania art. 448 k.c. odnośnie do żądania przez osoby bliskie poszkodowanego, który doznał poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, zadośćuczynienia za naruszenie dobra osobistego od sprawcy wypadku (ubezpieczyciela). Stwierdził, że wątpliwości dotyczą zarówno oceny, czy prawo do życia rodzinnego można zakwalifikować jako dobro osobiste mieszczące się w zakresie art. 23 k.c., jak i tego, czy osoba bliska poszkodowanego, który doznał poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, jest bezpośrednio czy pośrednio poszkodowaną, a więc czy jest ona uprawniona do żądania zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c.

W ocenie Rzecznika Finansowego przyjąć należy, że do katalogu dóbr osobistych trzeba zaliczyć dobro osobiste określane nie tyle jako więź rodzinną będącą wyrazem relacji interpersonalnych, lecz prawo do życia w rodzinie lub życia rodzinnego jako wartość ściśle związaną z osobą występującą z roszczeniem. Przemawia za tym otwarty katalog dóbr osobistych przewidziany w art. 23 k.c., coraz większe znaczenie społeczne ochrony cywilnoprawnej wartości, jaką jest życie rodzinne, znajdującej oparcie w normach konstytucyjnych (art. 18 i 47 Konstytucji RP), Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (art. 8), Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (art. 12) i Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 17) oraz nowelizacja art. 446 k.c. przez dodanie § 4 normującego uprawnienie najbliższych członków rodziny do żądania zadośćuczynienia w razie śmierci poszkodowanego, poprzednio dopuszczane w orzecznictwie na podstawie art. 448 k.c. w razie naruszenia dobra osobistego

określanego jako „więź”, „więź rodzinna”, „prawo do życia rodzinnego i utrzymywania tego rodzaju więzi”, „więź emocjonalna”, lub szczególna więź emocjonalna”. Rzecznik Finansowy przytoczył poglądy doktryny przyjmujące, że w razie naruszenia tego dobra osoby bliskie poszkodowanego są bezpośrednio poszkodowane na skutek nie zróżnicowania w art. 448 k.c. możliwości dochodzenia zadośćuczynienia ze względu na sposób jego naruszenia oraz przyjmujące, że poszkodowanymi są wyłącznie osoby, przeciwko którym zostało skierowane zdarzenie sprawcze, a ich bliscy jako pośrednio poszkodowani mogą realizować swe roszczenia w zakresie wyczerpująco unormowanym w art. 446 k.c. Opowiedział się za stanowiskiem, że skoro naruszenie tego dobra może nastąpić w różny sposób i w orzecznictwie przesądono, że jest tak w razie śmierci osoby bliskiej wskutek czynu niedozwolonego, zamiany noworodków lub utrudniania kontaktów z dzieckiem, to może to dotyczyć także innych stanów faktycznych, w tym przypadku spowodowania u poszkodowanego poważnego uszczerbku na zdrowiu lub rozstroju zdrowia o tak znacznym rozmiarze, że ze względu na stopień intensywności skutków zdarzenia oraz ich trwałość dochodzi do naruszenia więzi rodzinnych. Odnosząc się do zagadnienia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń za szkodę powstałą z omawianego naruszenia dóbr osobistych, dostrzegł podniesiony przez doktrynę problem zaskakiwania ubezpieczycieli roszczeniami, których nie mogli przewidzieć w czasie zawierania umowy. Podzielił jednak pogląd wyrażony w uchwałach Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., III CZP 67/12 (OSNC 2013 r., nr 4, poz. 45) i z dnia 20 grudnia 2012 r., III CZP 93/12 (OSNC 2013 r., nr 708, poz. 84), zgodnie z którym zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela jest wyznaczony zakresem odpowiedzialności ubezpieczonego, a zadośćuczynienie za krzywdę nie zostało wyłączone z zakresu ochrony ubezpieczeniowej przewidzianej w art. 34 ust. 1 u.u.o.

Prokurator Generalny wniósł o podjęcie uchwały następującej treści:

„1. W razie ciężkiego uszkodzenia ciała lub wywołania poważnego rozstroju zdrowia osobom najbliższym poszkodowanego może przysługiwać na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne z tytułu naruszenia ich własnego dobra osobistego, jakim jest prawo do utrzymywania więzi rodzinnych.

2. Artykuł 34 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (j.t. Dz. U. 2016 r., poz. 2060 ze zm.) obejmuje swoim zakresem ochrony w ramach umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych również świadczenie ubezpieczyciela z tytułu zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę wynikającą z naruszenia dóbr osobistych osób najbliższych poszkodowanego, który doznał ciężkiego uszkodzenia ciała lub poważnego rozstroju zdrowia.”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepisy prawa cywilnego nie zawierają normatywnej definicji dóbr osobistych. Ochrona tych wartości niemajątkowych, które są ściśle związane z osobowością człowieka, obejmując jego fizyczną i psychiczną integralność, została zagwarantowana w art. 23 k.c., który wymienia tylko niektóre z dóbr osobistych, pozostawiając judykaturze i doktrynie ocenę, czy dana wartość zasługuje na uznanie jej za dobro chronione prawem. Istotą dóbr osobistych jest ich nierozzerwalny związek z człowieczeństwem i naturą człowieka, stałość i niezależność od jego woli, a cechą - możliwość ich indywidualizacji oraz skonkretyzowania na podstawie kryteriów obiektywnych, a więc na podstawie zmiennych w czasie społecznych ocen wartościujących. Zmienność tych ocen nie oznacza, że dane dobro osobiste istnieje dopiero od określonego czasu, a jedynie wskazuje, że w miarę rozwoju stosunków społecznych i rozwoju prawodawstwa zostaje ono dostrzeżone jako podlegające ochronie zgodnie z wyższymi standardami ochrony krzywd niemajątkowych. Zakwalifikowanie skonkretyzowanej wartości niemajątkowej jako dobra osobistego wymaga zatem spełnienia takich przesłanek jak immanentne złączenie z istotą człowieczeństwa, charakter osobisty, a nie interpersonalny, niezmiennność w czasie, niezależność od woli podmiotu uprawnionego, brak możliwości zrzeczenia się prawa wyznaczanego przez dobro osobiste i indywidualne korzystanie z tego prawa. Taka wykładnia pojęcia dóbr osobistych jest przyjmowana w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym nie ma sporu o zasadę zagadnienia, choć różnie są rozkładane akcenty co do poszczególnych przesłanek uznania danej wartości niemajątkowej za dobro osobiste (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2010 r., III CZP 79/10,

OSNC 2011, nr 4, poz. 41 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2004 r., I CK 484/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 69, z dnia 6 maja 2010 r., II CSK 640/09, OSNC–ZD 2011, nr A, poz. 4, z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CSK 719/15, OSNC 2017, nr 5, poz. 60, z dnia 10 lutego 2017 r., V CSK 291/16, nie publ.).

Nie jest także sporne w orzecznictwie Sądu Najwyższego, chociaż wywołuje kontrowersje w doktrynie, zagadnienie, czy istnieje i podlega ochronie jako dobro osobiste taka wartość niemajątkowa, której istotą jest bliskość oraz więzi emocjonalne pomiędzy osobami pozostającymi w związku. Sąd Najwyższy wielokrotnie, w tym również przed wprowadzeniem z dniem 3 sierpnia 2008 r. art. 446 § 4 k.p.c. do systemu prawa cywilnego, wyraził pogląd o istnieniu takiego dobra, choć nazywane było różnie: więź rodzinna, więź rodzinna, której zerwanie powoduje ból, cierpienie i rodzi poczucie krzywdy, szczególna więź rodzinna, prawo do życia w rodzinie, prawo do życia rodzinnego, więź lub szczególna więź emocjonalna łącząca osoby bliskie, szczególna więź rodziców z dzieckiem, prawo do życia w związku małżeńskim, posiadania ojca i życia w pełnej rodzinie (uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10, OSNC–ZD 2011 nr B, poz. 42, z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 32/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 10, z dnia 7 listopada 2012 r., III CZP 67/12, OSNC 2013 r., nr 4, poz. 45, z dnia 20 grudnia 2012 r., III CZP 93/12, OSNC 2013, nr 7 - 8, poz. 84 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2010 r., IV CSK 307/09, OSNC–ZD 2010, nr C, poz. 91, z dnia 10 listopada 2010 r., II CSK 248/10, OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 44, z dnia 11 maja 2011 r., I CSK 621/10, nie publ., z dnia 25 maja 2011 r., II CSK 537/10, nie publ., z dnia 15 marca 2012 r., I CSK 314/11 „Izba Cywilna” 2013, nr 6, s. 37, z dnia 13 maja 2015 r., III CSK 286/14, OSNC 2016, nr 4, poz. 45 i z dnia 20 sierpnia 2015 r., II CSK 595/14, nie publ.).

Sąd Najwyższy wyjaśnił również, że mimo różnych określeń tego dobra osobistego, jego elementy konstrukcyjne w postaci więzi rodzinnych i więzi emocjonalnych pozostają takie same, a rozbieżność nazw ma charakter pozorny (postanowienie składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2014 r., III CZP 2/14, OSNC 2014, nr 12, poz. 124). W przytoczonych orzeczeniach przyjął, że każdej z osób połączonych tymi więzami służy własne, odrębne dobro osobiste, którego treścią jest prawo do zachowania więzi rodzinnych nierozzerwalnie

związane z istotą osoby fizycznej. Wskazał również na obiektywny charakter więzi rodzinnej istniejącej niezależnie od uczucia określanego jako więź emocjonalna. Zerwanie tej więzi jest więc źródłem własnej krzywdy osób najbliższych jako bezpośrednio poszkodowanych, a nie refleksem naruszenia cudzego dobra osobistego – przynależnego poszkodowanemu zdarzeniem sprawczym. Każdej z osób połączonych więzami bliskości przysługuje bowiem indywidualne dobro tożsame co do treści pozwalające na realizację wartości związanych z pozostawaniem w związku. Sąd Najwyższy podkreślił, że elementem dobra jest także, przy istnieniu więzów bliskości jako czynnika obiektywnego, silna więź emocjonalna.

Konsekwentna i jednolita linia orzecznictwa przemawia za przyjęciem poglądu, że więź bliskości, powiązana z więzią emocjonalną, stanowi dobro osobiste i przedmiot ochrony jako immanentnie związana z człowieczeństwem, obejmująca psychiczną i fizyczną integralność człowieka, osobista i niezbywalna wartość, której emanacją jest prawo do pozostawania w bliskości z osobami najbliższymi we wszystkich aspektach tej więzi. Prawo to jest niezmiennie w czasie, mimo że jego forma może się modyfikować i jest każdemu przypisane niezależnie od tego, czy z niego korzysta, jest to bowiem prawo osobiste, mające wartość dla samego uprawnionego i nie wymaga odwzajemnienia. Więź bliskości nie jest zależna od woli jednej osoby i co do zasady jest stała, czemu nie przeczy możliwość jej unicestwienia, bo taka możliwość istnieje w przypadku każdego z dóbr osobistych. Kryterium obiektywnym określenia stosunku bliskości kształtującego treść i zakres prawa związanego z omawianym dobrem może być zarówno formalny stosunek prawnorodzinny (małżeństwo, przysposobienie), jak i stosunek niesformalizowany pod względem prawnym, wymagający udowodnienia przez uprawnionego (konkubinat, rodzina zastępcza, związek partnerski). Przeciwno temu pogładowi nie przemawia również powiązanie więzi bliskości z więzią emocjonalną, która ze swej natury jest subiektywną relacją pomiędzy osobami najbliższymi. Istnienie więzi emocjonalnej bez więzi bliskości nie może samoistnie tworzyć dobra osobistego, lecz ma znaczenie dla określenia stopnia intensywności przywiązania do osoby najbliższej. Powiązanie sfery emocjonalnej z obiektywnym charakterem niektórych dóbr osobistych zostało zaakceptowane

w judykaturze przez wskazanie na ochronę uczuć religijnych jednostki, poczucia przynależności do danej płci, kultu pamięci osoby zmarłej w zakresie, w jakim naruszenie jej czci godzi w uczucia osób najbliższych, tradycji rodzinnej rozumianej jako utożsamianie się z dokonaniem i wartościami reprezentowanymi przez przodków (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2004 r., I CK 484/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 69, z dnia 22 marca 1991 r., III CRN 28/91, Przegląd Sądowy 1991, nr 5 - 6, s. 118, z dnia 24 lutego 2004 r., III CK 329/02, OSNC 2005, nr 3, poz. 48, z dnia 28 lutego 2003 r., V CK 308/02, OSNC 2004, nr 5, poz. 82).

Przyjęcie, że istnieje dobro osobiste określane jako „więź bliskości” i stanowi ono własne dobro osobiste każdego człowieka przesądza, że podlega ono ochronie na podstawie art. 24 § 1 w zw. z art. 448 k.c. Wątpliwość w doktrynie i orzecznictwie budzi natomiast to, czy źródłem krzywdy osoby najbliższej może być czyn, który powoduje naruszenie dobra osobistego poszkodowanego określonego w art. 445 k.c., polegający na spowodowaniu poważnych obrażeń ciała albo rozstroju zdrowia. Zwolennicy koncepcji bezprawności względnej decydujące znaczenie przypisują woli ustawodawcy stwierdzając, że art. 446 k.c. wyczerpująco normuje roszczenia przysługujące pośrednio poszkodowanym osobom bliskim i przedmiotowe ograniczenie w paragrafie czwartym roszczenia osoby bliskiej do przypadków powstania szkody niemajątkowej wskutek śmierci poszkodowanego wyłącza możliwość przyznania jej takiego roszczenia w innych stanach faktycznych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 1987 r., IV CR 266/87, OSNCP 1989, nr 9, poz. 142, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 2017 r., I CSK 444/16, nie publ., z dnia 21 kwietnia 2017 r., I CSK 472/16, nie publ. oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 15 lipca 2010 r., I ACa 437/10, OSAŁ 2010, nr 3, poz. 23).

Zgodnie z poglądem przeciwnym, w wyniku poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia poszkodowanego spowodowanego czynem niedozwolonym może nastąpić naruszenie własnego dobra osobistego osoby bliskiej poszkodowanego, gdyż ten sam czyn może być źródłem szkody niemajątkowej wyrządzonej różnym osobom, jej zakres zaś wyznacza adekwatny związek przyczynowy (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CSK 719/15, z dnia 10 lutego 2017 r., V CSK 291/17, nie publ.). Trzeba przyłączyć się do tego

stanowiska, bo skoro osobie bliskiej poszkodowanego, który doznał poważnego rozstroju zdrowia, przysługuje ochrona własnego dobra osobistego określanego jako „więź bliskości”, nie ograniczona sposobem naruszenia tego dobra, to w sferze faktycznej pozostaje ustalenie, czy dobro to zostało naruszone, w jaki sposób i jaki jest zakres naruszenia.

Przeciwnego wniosku nie uzasadnia relacja art. 446 § 4 do art. 448 k.c., gdyż nie stanowi on *lex specialis* w stosunku do ogólnych zasad ochrony dóbr osobistych, a zakresy obu norm nie pokrywają się. Ustawodawca wprowadzając w art. 446 § 4 k.c. roszczenie o zadośćuczynienie osób bliskich poszkodowanego, który wskutek czynu niedozwolonego poniósł śmierć, zrównał w tym przypadku zakres odpowiedzialności sprawcy z zakresem określonym w art. 445 k.c., a więc objął nim rozszerzoną odpowiedzialność za naruszenie dobra osobistego na zasadzie winy, ryzyka i słuszności i jednocześnie wyeliminował obowiązek dowodowy wykazania przez najbliższego członka rodziny naruszenia tego dobra. Nie oznacza to natomiast ograniczenia lub wyłączenia odpowiedzialności sprawcy za naruszenie dobra osobistego członka rodziny w innych stanach faktycznych. Ponadto unormowanie w sposób wyraźny roszczeń i ich przesłanek z tytułu naruszenia konkretnie określonych dóbr osobistych w art. 445 i 446 § 4 k.c., brak takiego unormowania odnośnie do naruszenia tych samych dóbr pozostałych poszkodowanych tym samym czynem niedozwolonym oraz pozostawienie bez zmian przepisu ogólnego art. 448 k.c., wskazuje na przyjęcie koncepcji ochrony tych dóbr z uwzględnieniem zasad wynikających z art. 24 § 1 w zw. z art. 448 k.c.

Treść art. 446 § 4 k.c. nie daje podstaw do zaakceptowania stanowiska o ograniczeniu ochrony dobra osobistego najbliższego członka rodziny do przypadku śmierci poszkodowanego, gdyby bowiem ustawodawca miał taką intencję, to wyraziłby ją przez wyraźne wyłączenie innych stanów faktycznych uzasadniających przyznanie zadośćuczynienia (tylko w razie śmierci). Przyjęta wykładnia nie prowadzi ponadto do niespójnych systemowo rezultatów, gdyż krąg osób legitymowanych czynnie wyznacza treść prawa osobistego. Skoro jest to „więź bliskości”, to uprawnionymi są - podobnie jak w art. 446 § 4 k.c.- najbliżsi członkowie rodziny poszkodowanego, który w wyniku czynu bezprawnego doznał

poważnego uszczerbku na zdrowiu lub rozstroju zdrowia. Osoby te nie będą korzystać jednak z ułatwienia dowodowego polegającego na braku potrzeby wykazania naruszenia dobra osobistego, co oznacza konieczność dowodu zarówno bliskości, jak i silnej więzi emocjonalnej.

Należy też mieć na względzie, że naruszenie dobra osobistego uzasadniające przyznanie zadośćuczynienia nie jest determinowane samym cierpieniem osoby bliskiej ale musi polegać na zniweczeniu obu elementów, które wyznaczają jego treść, a więc więzi bliskości i więzi emocjonalnej. To oznacza, że nie każde naruszenie tego dobra uzasadnia pozytywne rozstrzygnięcie, a jedynie takie, które prowadzi do skutków w istocie takich samych, jakie następują w razie śmierci poszkodowanego, zatem przypadków głębokiego upośledzenia funkcji życiowych wskutek uszczerbków zdrowia najcięższych, nieodwracalnych i wyłączających możliwość zachowania bliskości z poszkodowanym. Istnienie więzi bliskości nie jest uzależnione wyłącznie od egzystencji fizycznej osób uprawnionych, lecz od istnienia wszystkich elementów, które się na nią składają. Od ustaleń faktycznych dokonanych w konkretnej sprawie zależy stwierdzenie, czy w wyniku doznania przez poszkodowanego trwałego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia doszło do definitywnego i porównywalnego ze stanem śmierci unicestwienia więzi bliskości. Zmiana charakteru składników życia rodzinnego lub ich pogorszenie nie uzasadnia przyjęcia, że doszło do naruszenia dobra osobistego w postaci więzi bliskości, bo ma ono miejsce wtedy, gdy następuje trwałe wyeliminowanie tych wszystkich elementów, które są istotne dla funkcjonowania związku, takich jak prowadzenie wspólnego gospodarstwa w znaczeniu rzeczowym i fiskalnym, wzajemna pomoc, wychowanie dzieci, wspólne spędzanie czasu oraz więź emocjonalna i fizyczna. Ustalenie, że doszło do zerwania więzi bliskości wymaga także uprzedniego stwierdzenia, iż ta więź zawierała element silnego stosunku emocjonalnego pomiędzy osobą najbliższą a poszkodowanym o charakterze rzeczywistym i trwałym, a skutkiem czynu sprawcy jest brak możliwości zachowania więzi emocjonalnej.

Wbrew poglądom przedstawicieli doktryny, za stanowiskiem przeciwnym nie przemawia art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (j.t. Dz. U. 2017 r., poz. 1318). Przepis ten

w określonych stanach faktycznych przyznaje wymienionym osobom ułatwienie dowodowe, wskazując wprost na te naruszenia praw pacjenta, które podlegają kompensacie na takich samych zasadach jak dobra osobiste, prawa pacjenta, wymieniane przez doktrynę trudno bowiem zakwalifikować według wskazanych kryteriów do kategorii dóbr osobistych.

Mieć należy również na względzie, że odpowiedzialność sprawcy na podstawie art. 448 k.c. jest odpowiedzialnością złagodzoną w stosunku do odpowiedzialności na podstawie art. 445 k.c. lub art. 446 § 4 k.c. z powodu konieczności wykazania przesłanki zawinionego działania sprawcy (uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2008 r., III CZP 31/08, OSNC 2009, nr 3, poz. 46, z dnia 18 października 2011 r., III CZP 24/11, OSNC 2012, nr 2, poz. 15 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2002 r., V CKN 1581/00, OSNC 2004, nr 4, poz. 53, z dnia 17 marca 2006 r., I CSK 81/05, OSP 2007, nr 3, poz. 30, z dnia 19 stycznia 2007 r., III CSK 358/06, „Izba Cywilna” 2008, nr 12, poz. 43, z dnia 24 stycznia 2008 r., I CSK 319/07, Monitor Prawniczy 2008, nr 4, poz. 172, a także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 lutego 2005 r., SK 49/03, OTK 2005, Nr 2A, poz. 13).

Takie rozstrzygnięcie zagadnienia jest zgodne z tendencją wskazującą, że cywilnoprawna ochrona praw niemajątkowych jest zasadą i nie ma charakteru szczególnego, a więc nie można mówić o rozszerzaniu zakresu tej ochrony w razie powstania szkody niemajątkowej prawem chronionej, także normami konstytucyjnymi. W aktach ponadnarodowych wprost została przyjęta zasada kompensacji szkody niemajątkowej doznanej przez osoby bliskie poszkodowanego (art. 10:301 ust. 1 zd. 3 Zasad Europejskiego Prawa Deliktów oraz cz. VI art. 2 § 202 ust. 1 Draft Common Frame of Reference). Większość ustawodawstw europejskich przewiduje możliwość przyznania osobom najbliższym roszczenia o zasądzenie odszkodowania lub zadośćuczynienia w przypadku doznania przez poszkodowanego poważnego uszczerbku na zdrowiu, chociaż różnie są określane przesłanki roszczenia, na ogół ograniczonego do szczególnie uzasadnionych przypadków.

Z tych względów orzeczono jak w uchwale.

Odnośnie do drugiego z przedstawionych zagadnień trzeba stwierdzić, że skuteczność skorzystania z uprawnienia określonego w art. 60 ustawy o Sądzie Najwyższym zależy od wystąpienia w orzecznictwie poważnych rozbieżności co do wykładni prawa. Rzecznik nie wskazał na rozbieżności orzecznictwa w zakresie wykładni art. 34 ust. 1 u.u.o. co do tego, czy świadczenie ubezpieczyciela w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych obejmuje zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę z tytułu naruszenia dóbr osobistych osób najbliższych poszkodowanego, który doznał poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia. Przytoczone uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., III CZP 67/12 i z dnia 20 grudnia 2012 r., III CZP 93/12 jednolicie wyjaśniają, że z zakresu ochrony ubezpieczeniowej nie zostały wyłączone świadczenia z tytułu zadośćuczynienia za krzywdę osoby, wobec której ubezpieczony ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 448 k.c. Rzecznik wskazał również na zgodność tych uchwał z wyrokami Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 24 października 2013 r. w sprawach C-22/12 Katerina Haasowa oraz C-277/12 Witalijs Drozdovs. Problem uzasadniał natomiast rozbieżnością orzecznictwa sądów powszechnych dotyczącą zagadnienia dopuszczalności roszczenia o zadośćuczynienie na podstawie art. 448 k.c. osoby bliskiej poszkodowanego, który doznał poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia. Powołane orzeczenia wyrażają pogląd o nie przysługiwaniu takiego roszczenia osobom bliskim poszkodowanego, co w rezultacie prowadziło do wskazania na brak podstaw do zastosowania art. 34 ust. 1 u.u.o. Przedstawione zagadnienie zostało wyczerpująco omówione we wskazanych uchwałach, a nadto nie budzi żadnych wątpliwości ani w doktrynie ani w orzecznictwie, że zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela jest wyznaczony zakresem odpowiedzialności cywilnej sprawcy szkody. Uzasadnia to odmowę podjęcia uchwały na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Na oryginale właściwe podpisy

Za zgodność
Kierownik Sekretariatu
Wydziału III Izby Cywilnej
Sądu Najwyższego

Bożena Nowicka
Bożena Nowicka